

С Т А Н О В И Щ Е

От: доц. д-р Божидар Сашков Йвков – Институт за изследване на обществата и знанието при БАН, направление „Неравенства и социална промяна“, секция „Публични политики и социални промени“.

Относно: дисертационен труд за присъждане на научна степен „доктор на науките“

На: доц. д-р Ерика Георгиева Лазарова.

Тема на дисертационния труд: „Богомило-катарската философия като живяна етика“ за присъждане на научната степен „доктор на философските науки“ – професионално направление философия (2.3), научна специалност философия на културата, политиката, правото и икономиката, шифър 05.01.13

Кратко описание на дисертационния труд.

Представеният дисертационен труд е с обем 334 страници текст и списък на цитираната литература от 17 стр. Цитирани и използвани са общо 401 литературни източника, от които 201 на български и руски език и 200 на английски, френски и немски език. Авторката представя и списък от 27 електронни източници на информация, свързани с темата на дисертацията.

Доц. д-р Лазарова представя 16 публикации, свързани с темата на дисертацията (1 монография и 15 статии), както и 14 доклада, изнесени на български и международни конференции в страната.

Анализът на цитираната и използваната в дисертацията литература, както и на другите използвани източници на информация показва, че доц. Лазарова детайлно познава съвременното състояние на изследвания от нея проблем в неговите различни аспекти: историографски, философско-етичен, теологичен, социо-културологичен.

Дисертацията се състои от увод, единадесет глави, заключение и приложения.

1. Актуалност и значимост на разработвания научен проблем

Да се работи върху една доста „експлоатирана“ в историографията тема, каквато е богомилството, се изисква човешка, гражданска и научна смелост. Работата на доц. Лазарова не само манифестира тази смелост, но разкрива и един задълбочен, многостранен,

интердисциплинарен подход при изследването на богомило-катарската философия. По този начин една – на пръв поглед – позната тема, придобива нови, изключително актуални измерения, защото:

- 1) в контекста на възраждане на интереса към проблема за ценностите на фона на протичащите процеси на деетизация в постмодерното общество, авторката прави един съвременен прочит на цялостната богомило-катарска философия и етика и извежда общочовешки ценности, които иманентно носят в себе си едно дълбоко етично и хуманистично противопоставяне на дехуманизацията на съвременното общество;
- 2) разкрива същностния, реалния български социо-културен принос на богомилското учение като Проторенесанс и Протореформация;
- 3) не само „реабилитира“ но и утвърждава богомилството като оригинално, българско духовно явление;
- 4) разкрива и аргументирано доказва ролята на богомилската идеология, философия и ценностна система за създаването още през Средновековието на основите на една хуманистична култура, вградена в европейското Възраждане и Просвещение.

2. Синтезирана оценка на метода на изследване

Богомило-катарската философия, етика и ценности могат и трябва да се разглеждат като „антроположки преврат във философското познание – най-крупният след Сократ“, защото Човекът отново е поставен „в центъра на мирозданието“, значим е „неговия нравствен избор като избор на човек-гражданин“ (с.3), а не е разглеждан като биологична единица, поданик, „безимен член на съответната църковна общност“. Така човекът е този, от когото „зависи бъдещето на вселената, както и на съществуващия обществен ред“ (пак там). В този смисъл обхващането на цялото богатство и дълбочина на богомило-катарската философия, както и научната и социо-културната „реабилитация“ на тази философия като че ли а priori предполагат използването на холистки, интердисциплинарен подход при нейното изследване. С други думи, разглеждането на историческите факти, процеси и явления, на идеите и тяхното материализиране в живота, изисква анализът им да става в тяхната взаимовръзка и взаимозависимост, в техния широк социално-културен контекст особено поради холистичната природа на самия изследван феномен.

Прави впечатление, че освен философско-критичния анализ, съпътстван от систематичен и сравнителен анализ, доц. Лазарова органично вплита и използва антроположки и социологически теории и методи (или техни значими елементи) – структурен функционализъм, символен интеракционизъм и феноменология, особено и най-вече при разкриването и анализа социалната философия на богомилството (глава седем и осем) именно като живяна етика и като неформална ценностна система, регламентираща социалните отношения в обществото.

3. Оценка на научните резултати и приносите на дисертационния труд.

Приносните моменти в дисертацията са изведени и формулирани коректно и точно. Дори в известна степен пестеливо. Всички те оформят едни значими научно-теоретични и научно-приложни резултати, на част от които ще акцентирам.

Научно-теоретични постижения

1. Разкрита, анализирана и утвърдена е изключително важната, според мен, постановка, че богомило-катарската философия утвърждава един хуманистичен културен модел на християнската религия, като вярва на любовта, като **общуване с Бога без посредници**. Човекът е в центъра на богомило-катарската философия, а не църквата като институция, превърнала вярата в монопол с оглед на доминация, господство и социален контрол.
2. Всестранно и детайлно са анализирани и представени цялостната същност и богатството от идеи на богомило-катарската философия, разбирана като единна система от „вяра и философия на живота, космология и теология, социална философия и етика“. Така по „естествен“ път се стига до детайлното изложение и схващане за богомило-катарската философия като живяна етика. С други думи, това е една висша нравственост, която намира своята еманация в практическата добродетелност, в грижата за ближните и страдащите, а не в изпразнената от съдържание и по същество утвърждаваща доминацията на светската и църковна власт схоластика.
3. Акцентът върху това, че богомило-катарската философия е философия на даването, на себераздаването, на съществуването за другите и споделяне на личните притежания – материални и духовни (съвсем не е случаен факта, че богомилите са най-добрите народни лечители по онова време) и разкриваща до голяма степен социалните отношения и поведение на богомилите в онази епоха и намираща израз във формата на себеподаване и грижа за ближните,

се превръща в добра методологическа основа за търсене, разкриване и анализ на социалните отношения и възгледи на българите за болестта, инвалидността и страданието. Като изходна позиция за подобна „социална археология“ може да се приеме, че доц. Лазарова прехвърля трайни мостове към съвременните изследвания на социалните отношения в сферата уврежданията и инвалидността.

4. Силно впечатление прави и заслужава специално внимание анализът на балканските и паневропейските измерения на значението на богомило-катарската философия. Поне аз не съм срещал досега такова задълбочено и всестранно изследване на тази философия като „теория на етическия глобализъм и първи модел на универсална религия“ или като постулат за „социалното равенство като нормално обществено състояние“, или в контекста на равенството между половете и др. Така доц. Лазарова разгръща огромния потенциал на богомило-катарската философия като философия на равенството, което от своя страна е възможно да се превърна в силна аргументация на редица съвременни джендър изследвания, свързани с сексизма и равенството на половете.

Научно-приложни постижения

Струва ми се, че едно от най-важните научно-приложни постижения на доц. д-р Лазарова е свързано с детайлното, подробно и от позициите на различни научни дисциплини развенчаване на митологията и митовете, свързани с богомилството, в т.ч. и на мита, че богомилите са родоотстъпници и благодарение на тях България пада под турска власт. Всъщност при по-внимателен прочит на тази част от работата се вижда, че „стандартния“, често „сух“ и скучен обзор на научната литература, е заменен – и то много успешно – със съдържателен, интердисциплинарен анализ на съществуващите митове, на основата на който демитологизацията на богомило-катарската философия се превръща не само в увлекателен и оригинален подход за нейното критично представяне, но и в много сериозна заявка за историко-културна „реабилитация“ на целенасочено (подчинени на определени политически цели) обезценяваните на достойнства и общочовешката ценност на богомило-катарската философия и на богомилството като типично български феномен.

Критични бележки

Нямам съществени критични бележки към работата на доц. д-р Ерика Лазарова. По-скоро бих препоръчал в по-нататъшната си изследователска работа да акцентира върху възможните съвременни

метаморфози и интерпретации на общочовешките ценности и достижения на богомило-катарската философия.

Заклучение

На основата на казаното по-горе, с дълбока убеденост и категоричност заявявам, че ще гласувам положително. В тази връзка си позволявам да предложа на уважаемите членове на научното жури единодушно да гласуват **за присъждане на научната степен „доктор на философските науки”** – професионално направление философия (2.3), научна специалност философия на културата, политиката, правото и икономиката, шифър 05.01.13, **на доц. д-р Ерика Георгиева Лазарова.**

доц. д-р Божидар Ивков: